

УДК 911.3

О. М. Гнатюк, канд. геогр. наук, молодший науковий співробітник
А. В. Орещенко, канд. геогр. наук, науковий співробітник
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
НДС «Регіональних проблем економіки і політики»,
просп. Академіка Глушкова, 2а, Київ, МСП-680, Україна
alexgnat22@ukr.net

ПРОСТОРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ ЖИТЛОВОГО МІКРОРАЙОНУ ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНОГО МІСТА (НА ПРИКЛАДІ ВІННИЦІ)

Проаналізовано просторові трансформації житлового мікрорайону Вишенька у місті Вінниці. Визначено основні напрями функціональних перетворень, що мають місце на території мікрорайону, ключові агенти, що ініціюють зміни прилеглого міського простору, та суспільно-просторові процеси, які змінюють культурний ландшафт житлового мікрорайону у постсоціалістичному місті.

Ключові слова: просторові трансформації, постсоціалістичне місто, житловий мікрорайон, суспільно-просторові процеси, Вінниця.

ВСТУП

Зважаючи на ключову роль міст у просторовому розвитку територій, проблематика їх розвитку і трансформацій є надзвичайно актуальним предметом географічних досліджень. Помітне місце у науковому дискурсі належить питанню трансформації постсоціалістичних міст, їх адаптації до нових умов конкурентного ринкового середовища, яка відбувається на фоні світових глобалізаційних процесів. В основі таких трансформацій – зміна функціонального профілю, яка несе нові виклики для сталого розвитку міст, їх стійкості перед різного роду ризиками.

Концептуальні засади просторових трансформацій урбанізованих територій у Центральній та Східній Європі висвітлені у працях І. Браде [10], Л. Сікори та С. Боузаровського [19], Дж. Скотта і М. Куна [18], Л. Шептухіної та О. Євсєєва [8]. Питання джентрифікації та просторової сегрегації досліджувалися у працях М. Нає і Д. Тернока [17], З. Ковача та ін. [13], М. Бернта та ін. [9], М. Джентіле та ін. [11, 12], питання метрополізації – у роботах А. Дружиніна [4]. Низку публікацій присвячено особливостям трансформацій окремих міст (С. Марцінчак та І. Саган [14], Н. Булініна [1]).

В Україні функціональні трансформації міських територій досліджувалися К. Мезенцевим та ін. [4, 5], А. Мельничуком та ін. [7, 15, 16], О. Денисенко [3], Л. Мельник та ін. [6]. Проте, у переважній більшості дослідження просторових трансформацій міського простору охоплюють центральні частини міст. Але не менш важливими є зміни у межах житлових мікрорайонів, де прожи-

ває, а також працює, розважається та відпочиває абсолютна більшість міського населення України. Таким чином, *метою статті* було визначення напрямів та особливостей просторових трансформацій території житлового мікрорайону постсоціалістичного міста в Україні.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для реалізації мети важливим був максимально обґрунтований вибір території дослідження. Як тестове місто ми обрали Вінницю через її порівняно швидкий соціально-економічний розвиток. Вважалося, що такий вибір дозволить чіткіше ідентифікувати просторові перетворення та динаміку суспільно-просторових процесів. Як тестову ділянку було обрано найбільший за людністю житловий масив Вінниці – Вишеньку (біля 120 тис. осіб), який відзначається також значною площею (біля 10 км²), тривалою історією розвитку (з 1960-х рр.) та внутрішньою гетерогенністю. Це типовий приклад радянського житлового мікрорайону у великому місті.

Під час польового етапу дослідження виконано оцінку житлових будівель, нежитлових споруд та інфраструктури тестової ділянки. Морфологічно і топологічно (за просторовою локалізацією) об'єкти поділяли на полігональні, точкові та лінійні. Кожний об'єкт було віднесено до одного з 8 функціональних типів, в межах яких виділялися підтипи відповідно до кількісних та/або якісних характеристик об'єктів. Також для кожного об'єкта визначався його стан за шкалою з 6 градацій. На основі зібраних даних були побудовані картосхеми функціонального профілю (рис. 1) і стану (рис. 2) об'єктів.

Крім того, було проведено аналіз отриманих даних за допомогою просторової інтерполяції та оверлейних операцій. Основну увагу було спрямовано на пошук агентів просторових трансформацій – тих об'єктів, які специфічним чином визначають зміни навколишнього міського простору, а також ідентифікацію суспільно-просторових процесів.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Аналіз одержаних даних показав, що функціональний профіль тестової ділянки та характеристики стану об'єктів, розміщених у її межах, зазнали суттєвих змін протягом досліджуваного періоду. Ідентифіковано три різновиди просторових трансформацій: 1. Оновлення – поточний ремонт об'єктів, підтримка їх у функціонуючому стані без зміни якісних характеристик; 2. Модернізація – процес якісної зміни об'єктів, набуття ними принципово нових характеристик з використанням новітніх технологій; 3. Функціональні перетворення – часткова або повна зміна функцій об'єкта або території.

Наразі Вишенька залишається найбільшим спальним районом Вінниці і демонструє позитивну динаміку кількості населення. Втрати житлового фонду через вилучення квартир на перших поверхах багатоквартирних будинків для приватного підприємництва компенсуються будівництвом нових житло-

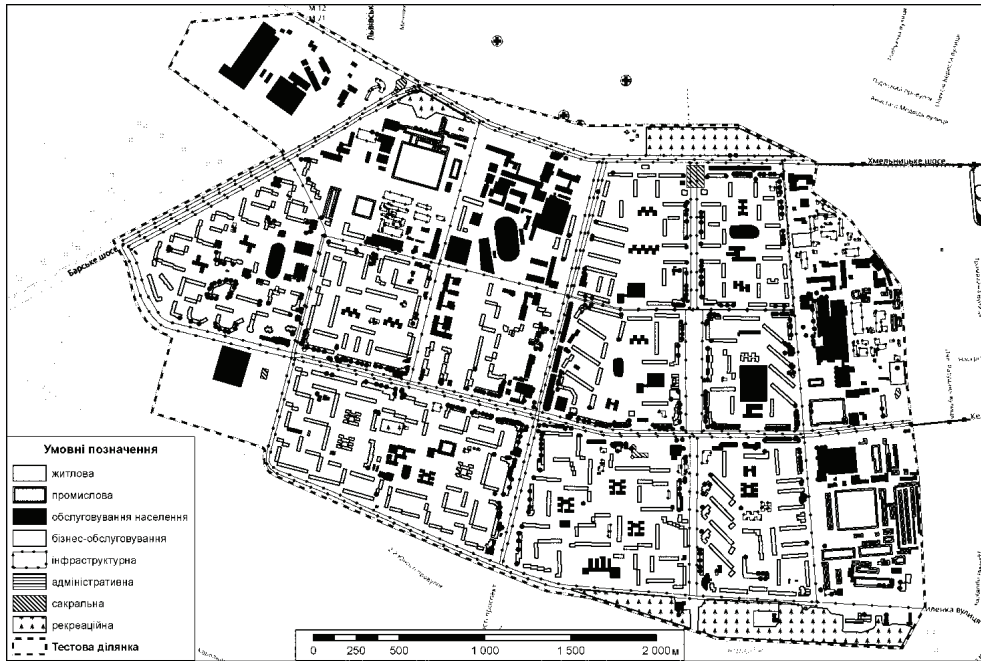

Рис.1. Функції об'єктів міського простору в межах тестової ділянки

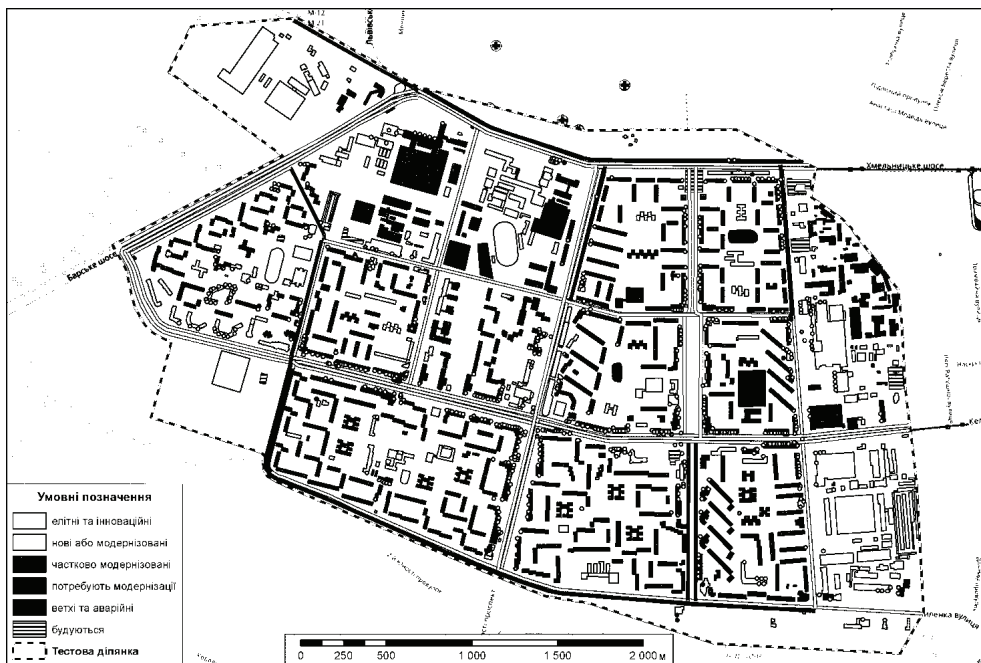

Рис.2. Стан об'єктів міського простору в межах тестової ділянки

вих будинків, здебільшого цегляних та каркасних, із використанням нових конструкційних матеріалів, сучасних технологій утеплення фасадів, індивідуальним опаленням житлових квартир, декоративним оздобленням фасадів та високим благоустроєм прибудинкової території. Нове житлове будівництво локалізується: на південному заході Вишеньки, де відбувається комплексна забудова резервних територій; навколо ряду середніх навчальних закладів внаслідок програм приватно-муніципального партнерства з модернізації спортивної інфраструктури, на вільних від забудови ділянках існуючих кварталів; в межах промислових зон.

Якщо оновлення та часткова модернізація житлової забудови мають тотальне поширення на території мікрорайону, рівень благоустрою прибудинкової території має виразні просторові закономірності. По-перше, благоустрій фасадних територій здебільшого відбувається за рахунок комерційних закладів, розміщених на перших поверхах житлових будинків. Тому найбільш модернізовані фасади мають будинки, розташовані уздовж вулиць з інтенсивним рухом громадського транспорту. По-друге, спостерігається благоустрій прибудинкових територій навколо осередків нової забудови. Основною рушійною силою цього явища є власна ініціатива місцевих жителів, які прагнуть відтворити сучасні стандарти благоустрою у власних подвір'ях шляхом залучення коштів міського бюджету в рамках програм співфінансування або власними зусиллями. По-третє, комплексний централізований благоустрій прибудинкових територій відбувається у найстарішій частині Вишеньки.

Індустріальні зони мікрорайону зазнали найбільш драматичних функціональних змін. Типовим є часткове або повне перепрофілювання промислових підприємств у відповідності до нових суспільних запитів та вимог ринку (заводи «Форт» і «Маяк», НВП «Геосистема»). Водночас, найпоширенішим сценарієм є часткова деіндустріалізація із передачею частини території у власність або оренду іншим суб'єктам підприємницької діяльності (заводи «Кристал» і «Маяк», Вінницька картографічна фабрика). В цілому промислові підприємства позбуваються у першу чергу тих активів, які розміщені у фасадній частині, уздовж багатолюдних вулиць, і тому перспективних для створення закладів торгівлі. Прикладом повної деіндустріалізації є завод «Термінал». Як результат, промислова зона Вишеньки відзначається надзвичайною просторовою строкатістю рівнів модернізації та благоустрою. Безперечним ядром модернізації є торговельно-розважальний центр «Мегамол», під впливом якого відбувається зміна функцію прилеглих об'єктів та поліпшення благоустрою території.

Впродовж останніх 10 років у Вінниці відбувається модернізація спортивної інфраструктури загальноосвітніх навчальних закладів за програмою приватно-муніципального партнерства. Натомість школи передають частину своєї території приватному інвестору для будівництва багатоквартирних будинків. Частину дитячих садочків було перетворено на складські та офісні приміщен-

ня; водночас садочки, які функціонують, зазнали того чи іншого ступеня оновлення. Для закладів професійно-технічної, вищої освіти та наукових установ характерна значна поляризація прилеглого простору: якщо фасадні території цих об'єктів мають високий рівень благоустрою, то дворові території часто занедбані. Частина приміщень наукових установ здається в оренду закладам торгівлі та індустрії розваг.

Перехід до ринкової економіки позначився кардинальним зростанням кількості (на порядок), площі та типологічної різноманітності торговельних закладів та інших закладів сфери послуг. Механізми їх появи такі: 1. Виведення із житлового фонду квартир на перших поверхах багатоквартирних будинків; 2. Перебудова та перепрофілювання колишніх торговельних закладів, які розміщувалися у спеціально запроєктованих приміщеннях перших поверхів житлових будинків або прибудовах до них; 3. Перебудова та перепрофілювання колишніх торговельних закладів, які розташовувалися у спеціально побудованих відокремлених приміщеннях; 4. Ревіталізація колишніх промислових об'єктів; 5. Будівництво принципово нових торговельних закладів на вільних ділянках. Проявом тотальної модернізації сфери торгівлі стала ліквідація ринків та будівництво на їх місці сучасних торговельних і торговельно-розважальних комплексів.

Донедавна зелені рекреаційні зони мікрорайону існували без суттєвих змін. Утім, масштабна ревіталізація публічних зелених просторів станом на сьогодні стала чи не основним трендом. При реконструкції відбувається перепланування пішохідних доріжок, встановлюються дитячі майданчики, інформаційні стенди, прокладаються велосипедні доріжки, оновлюється газонне покриття і ландшафтний дизайн в цілому, встановлюються нові ергономічні лавки, безпроводова система освітлення тощо.

Перша і найбільша культова споруда Вишеньки – Хрестовоздвиженський храм – постала лише у 1999 році на вільній від забудови ділянці у центральній частині мікрорайону. Інші культові споруди зводилися на периферійних ділянках Вишеньки в межах відкритих просторів. У більшості випадків перетворення простору навколо культових споруд відбувалося за подібним сценарієм: спочатку встановлювався хрест, потім будувалася тимчасова дерев'яна церква, біля якої розпочиналося будівництво цегляного храму, потім з'являлися інші допоміжні приміщення – адміністративний будинок, житлові приміщення для священнослужителів, трапезна, церковна школа тощо.

Мережа громадського електротранспорту мікрорайону зазнавала поетапного розширення. З 2006 року відбувалося поетапне оновлення дорожнього асфальтного покриття вулиць мікрорайону, починаючи з головних транспортних артерій, вдосконалення мережі вуличного освітлення. Відбулася модернізація технологій зв'язку за рахунок відкриття приватних поштових сервісів, запровадження кабельних та супутникових технологій. Водночас інфраструктура, що забезпечує комунальне обслуговування населення, потребує модернізації.

Агенти просторових трансформацій, виявлені на території мікрорайону Вишенька, можна класифікувати їх за кількома критеріями:

1. За механізмом впливу розрізняємо первинні та вторинні агенти. Первинні агенти – об'єкти, сам факт існування чи виникнення яких зумовлює подальші трансформації навколишнього простору. Вторинні агенти – об'єкти, оновлення чи модернізація яких стимулює виникнення трансформаційних процесів на прилеглих територіях.

2. За топологією агенти трансформації поділяємо на точкові, лінійні, полігональні і площинні. Точкові агенти – переважно дрібні об'єкти, форма контуру яких несуттєва; сила їх впливу зменшується радіально в усі сторони від місця розташування агента. Лінійні агенти – об'єкти, які мають одновимірний характер; їх вплив на прилеглу територію зменшується тангенціально. Полігональні агенти – об'єкти достатньо великого розміру, вплив яких на прилеглу територію по їх периметру. Площинні агенти – об'єкти або їх сукупності, гомо– чи гетерогенні, вплив яких відбувається в межах території, яку займає сам об'єкт.

3. За вектором впливу можна виділити агенти-каталізatori та агенти-інгібітори. Якщо перші стимулюють перетворення прилеглої простору, то другі блокують їх. У залежності від свого стану, локалізації тощо один і той самий об'єкт може відігравати як роль каталізатора, так і роль інгібітору.

Нижче проаналізуємо виявлені агенти просторових трансформацій у світлі вказаних вище класифікацій.

До первинних агентів трансформації простору належать зупинки громадського транспорту, масштабні осередки торгівлі, сакральні об'єкти, гуртожитки (точкові), комунікації доріг та лінії громадського транспорту (лінійні), периферія промислових зон (полігональні), райони нової забудови, території вищих і професійних навчальних закладів (площинні).

В ринкових умовах об'єкти сфери послуг розміщуються, орієнтуючись на споживача. Таким чином, найбільша концентрація закладів сфери послуг і, відповідно, модернізація фасадної території споруд, спостерігається саме поблизу зупинок громадського транспорту.

Вплив на просторові трансформації масштабних осередків торгівлі різноманітний. По-перше, навколо них з часом групуються інші заклади сфери обслуговування, формуючи своєрідні територіальні кластери. Таке розташування спрямоване на залучення додаткових споживачів, які відвідують одночасно декілька закладів, задовольняючи різні потреби або шукаючи найбільш оптимальний варіант задоволення однієї і тієї самої потреби. По-друге, одним із найбільш яскравих та потужних проявів модернізації стало перетворення ринків у сучасні торговельні центри, які надають більш диверсифіковані послуги високої якості, приваблюючи відвідувачів не навіть з інших частин мікрорайону та міста в цілому.

Території навколо культових споруд належать до переліку найбільш благоустроєних частин Вишеньки. Перетворення території навколо релігійних

об'єктів додатково посилюються внаслідок тенденції до формування цілого комплексу допоміжних споруд навколо головного храму.

Гуртожитки здебільшого виступають інгібіторами трансформацій навколишнього простору. Адже мешканці та/або власники не зацікавлені вкладати власні кошти у модернізацію цих споруд. Крім того, низька комфортність побутових умов проживання у гуртожитках разом з невисоким матеріальним та соціальним статусом більшості тамтешніх мешканців мають наслідком низьку привабливість такого житла на ринку нерухомості для заможних верств населення.

Використавши потенціал території навколо зупинок громадського транспорту, нові заклади сфери послуг починають розміщуватися уздовж вулиць, орієнтуючись на людей, які пішки долають відстань від однієї зупинки до іншої. Таким чином, потенціал відрізка вуличної мережі двома суміжними зупинками громадського транспорту як агента модернізації приблизно пропорційний до інтенсивності потоку громадського транспорту.

В умовах раціоналізації використання простору промисловими підприємствами, периферійні фасадні частини промислових зон передаються у власність або оренду приватним підприємцям. Тут локалізуються заклади обслуговування, здебільшого це заклади мережевої торгівлі, спеціалізовані магазини, автосалони та автосервіси, автозаправки, спортивні заклади; іноді зустрічаються фрагменти нової житлової забудови. Зауважимо, що перетворення охоплюють не лише власне периферію промислової зони, але й прилеглу до неї частину житлової забудови, оскільки внаслідок ефекту кластеризації тут локалізуються дрібні підприємства сфери послуг.

Перші поверхи нових будинків, як у районі суцільної нової забудови, так і при точковій забудові вже освоєних кварталів, активно комерціалізуються навіть за умови відсутності аналогічного процесу в сусідніх об'єктах більш ранньої забудови. Така особливість перетворень простору має щонайменше три причини. По-перше, такі будинки часто проектуються із готовими приміщеннями для потреб бізнесу; по-друге, власники нових закладів зважають на естетику і статусність місця розташування; по-третє, нові об'єкти орієнтуються на обслуговування заможних мешканців новобудов.

Вищі і професійні навчальні заклади виступають як каталізаторами, так і інгібіторами просторових трансформацій. З однієї сторони, їх керівництво докладає зусиль для естетичного оформлення території біля навчальних та адміністративних корпусів, оскільки це своєрідна візитівка закладу, місце проведення офіційних та урочистих заходів. Також сюди тяжіють дрібні підприємства торгівлі, що сфокусовані на задоволення потреб студентів і викладачів. Водночас, роль інгібітору проявляється у консервуванні освітньої функції території: тут важко закріпитися іншим функціям, а комерціалізація відбувається лише по периметру.

До вторинних агентів трансформації простору належать загальноосвітні навчальні заклади (точкові), відкриті простори (полігональні) та промислові зони (площинні).

Роль загальноосвітніх навчальних закладів проявляється завдяки згаданим вище програмам муніципально-приватного партнерства. Результатом є модернізація спортивної інфраструктури навчального закладу, а також зміна функції частиною території, яка передається під житлове будівництво. Як правило, на перших поверхах новобудов розміщуються заклади сфери послуг, територія комерціалізується. Далі шляхом дифузії інновацій відбувається оновлення та модернізація сусідніх житлових будинків та їх дворів.

Благоустроені відкриті простори стають популярними серед місцевого населення як місця відпочинку і розваг. Ця обставина підвищує імідж території і приваблює підприємців. Таким чином, благоустрій відкритих публічних просторів є ефективним інструментом в руках органів місцевого самоврядування для запуску спонтанних процесів модернізації міського простору. Водночас відкриті простори з низьким рівнем благоустрою блокують трансформації прилеглої території, оскільки відлякують відвідувачів.

Імпульсом для трансформації промислової зони на сході Вишеньки стали ревіталізація частини території заводу «Термінал» (будівництво ТРЦ «Мега-мол»). На початковій стадії відбувалися хаотичні точкові процеси ревіталізації, модернізації та перепрофілювання підприємств; з часом перетворення набували більш системного та упорядкованого характеру, зосереджуючись навколо ядер ревіталізації.

На території мікрорайону Вишенька було виявлено такі інтегральні суспільно-просторові процесів, як поляризація, комерціалізація, деіндустріалізація, ревіталізація, сегрегація і джентрифікація.

Поляризація проявляється як збільшення контрастів стану та функцій міського простору. Залежно від масштабів прояву можна виділити загальну та локальну поляризацію. Загальна поляризація проявляється як контраст між функціональним ядром мікрорайону та його периферією та, водночас, як контраст між старими та новими ділянками житлової забудови, основний вектор якого обумовлений історією забудови мікрорайону і направлений зі сходу на захід. Відповідно до нього змінюється не тільки переважний характер забудови і рівень благоустрою, але й соціально-економічна структура населення. Локальна поляризація проявляється на рівні міських кварталів (прискорена модернізація по їх периметру) та на рівні окремих об'єктів (здебільшого в межах колишніх промислових зон, ареалів нової промислової забудови, територій професійно-технічних та вищих навчальних закладів).

Ознаки комерціалізації публічних просторів з метою комерційної діяльності, особливо яскраві навколо зупинок громадського транспорту, на територіях біля колишніх ринків і великих транспортних розв'язок, периферіях промислових зон, ареалах нової забудови. У підсумку найбільше комерціалізований простір навколо сучасного функціонального центра мікрорайону. Наслідками комерціалізації став як благоустрій публічних просторів, так і зростання навантаження на міську інфраструктуру та побутові незручності для місцевих жителів.

Деіндустріалізація проявляється як зменшення ролі промислового виробництва у суспільному житті мікрорайону, зокрема, зменшення кількості промислових підприємств, скорочення їх основних фондів, зникнення промислової функції низки територій та її заміна іншими функціями. Процес деіндустріалізації найбільше проявляється по периметру промислових зон.

Прикладом ревіталізації є створення ТРЦ «Мегамолл» на території колишньої промислової зони та облаштування колишнього корпусу заводу «Кристал» для потреб Донецького національного університету. Як прояв ревіталізації можна трактувати також реконструкцію спортивної інфраструктури окремих загальноосвітніх навчальних закладів.

Сегрегації у чистому вигляді, як примусового територіального зосередження соціальних груп населення за певною ознакою, на Вишеньці не спостерігається. Однак, має місце спонтанна диференціація населення за соціальним походженням та матеріальним станом. Представники середнього класу, які планують придбання нерухомості для власного проживання, свідомо уникають кварталів старої Вишеньки і намагаються придбати житло у новобудовах.

Виразних проявів джентрифікації також не спостерігається. Абсолютна більшість жителів мікрорайону отримали своє помешкання безкоштовно завдяки механізму соціалістичного розподілу та наступної приватизації. Крім того, на відміну від більшості країн Заходу, українці здебільшого не орендують житло, а мають його у приватній власності. Таким чином, ключові передумови для джентрифікації відсутні. Якщо ж розглядати джентрифікацію як перетворення міського простору у напрямку задоволення потреб багатих жителів і представників креативного класу безвідносно до соціальної стратифікації місцевого населення, то в межах Вишеньки її ознаки (елітні заклади сфери послуг, інноваційні прийоми благоустрою, ландшафтний дизайн, стріт-арт) спостерігаються у трьох ареалах: функціональному центрі Вишеньки, окремих частинах східної промислової зони та у районі нової забудови на південному заході мікрорайону.

ВИСНОВКИ

Мікрорайон Вишенька переживає інтенсивні просторові трансформації. Його територія стає все більше поляризованою та функціональною. Нове обличчя мікрорайону формується в результаті комерціалізації публічних просторів, деіндустріалізації промислових зон, поляризації рівня благоустрою та соціально-економічного статусу населення. Прояви соціально-просторової сегрегації та джентрифікації мають обмежений характер. Найважливішими агентами трансформацій є інфраструктура громадського транспорту, публічні простори, масштабні осередки торгівлі, заклади освіти. Виявлені особливості в цілому подібні до тенденцій, які мають місце у інших постсоціалістичних містах, специфічні риси обумовлені особливостями взаємодії ключових акторів трансформації у системі відношень населення – місцеве самоврядування – біз-

нес. Очікується, що отримані висновки справедливі для аналогічних територій у інших містах України з поправкою на інтенсивність соціально-економічних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Булинина Н. С. Особенности трансформации городского пространства Нижнего Новгорода [Текст] / Н. С. Булинина // Современные проблемы науки и образования. – 2003. – Вып 6. – С. 2-8.
2. Денисенко О. О. Процеси метрополізації: світогосподарський аспект [Текст] : монографія / О. О. Денисенко. – К.: Інститут географії НАН України, 2012. – 193 с.
3. Дружинин А. Г. Пространственное развитие города-миллионера: тенденции постсоветского периода [Текст] / А. Г. Дружинин. – Ростов н/д: Изд-во Юж. федер. ун-та, 2008. – 192 с.
4. Мезенцев К. В. Трансформація публічних просторів у великих містах України на прикладі торговельно-розважальних центрів [Текст] / К. В. Мезенцев, Н. І. Мезенцева, Т. Л. Бура // Економічна та соціальна географія. – 2011. – Вип. 63. – С. 172-184.
5. Мезенцев К. В. Публічні простори Києва: забезпеченість населення та сучасна трансформація [Текст] / К. В. Мезенцев, Н. І. Мезенцева // Часопис соціально-економічної географії: наук. зб. – 2011. – Вип. 11(2). – С. 39-47.
6. Мельник Л. Трансформації міського простору на прикладі тестової ділянки в місті Луцьк [Текст] / Л. Мельник, А. Орещенко, С. Батиченко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія. – 2016. – Вип. 1(64). – С. 53-57.
7. Мельничук А. Л. Тенденції трансформації переважаючих міських функцій в межах Печерського району міста Києва початку ХХІ ст. [Текст] / А. Л. Мельничук, Ю. В. Каук, М. В. Пальчук // Економічна та соціальна географія. – 2012. – Вип. 65. – С. 173-183.
8. Шептухина Л. И. Современные тенденции трансформации городского пространства [Текст] / Л. И. Шептухина, О. С. Евсеев // Региональное развитие. – 2014. – Вып 3,4. – С. 125-129.
9. Bernt M. Gentrification in post-communist countries: an introduction [Text] / M. Bernt, M. Gentile, S. Marcińczak // Geografie. – 2015. – Vol. 120. – No. 2. – P. 104-112.
10. Brade I. The Transformation of Urban Space in Post-Soviet Russia [Text] / I. Brade, K. Axenov, E. Bondarchuk. – New York: Routledge, 2006. – 196 p.
11. Gentile, M. Divided post-soviet small cities& Residential segregation and urban form in Leninogorsk and Zyryanovsk, Kazakhstan [Text] / M. Gentile // Geografiska Annaler: Series B, Human Geography. – 2004. – Vol. 86. – No. 2. – P. 117-136.
12. Gentile M. Newbuild Gentrification, Tele-urbanization and Urban Grows: Placing the Cities of the post-Communist South in the Gentrification Debate [Text] / M. Gentile M., J. Salukvadze, D. Gogishvili // Geografie. – 2015. – Vol. 2. – P. 134-163.
13. Kovacs Z. Urban renewal in the inner city of Budapest: Gentrification from a post-socialist perspective / [Text] / Z. Kovacs, R. Wiessner, R. Zischner // Urban Studies. – 2012. – Vol. 50. – No. 1. – P. 22-38. Doi: 10.1177/0042098012453856.
14. Marcińczak S. The socio-spatial restructuring of Łódź, Poland [Text] / S. Marcińczak, I. Sagan // Urban Studies. – 2011. – Vol. 48. – No. 9. – P. 1789-1809.
15. Melnychuk A. Modern spatial transformation in Holosiivskiyi district of Kyiv [Text] / A. Melnychuk, S. Kovalchuk // Економічна та соціальна географія. – 2015. – Вип. 73. – С. 65-75. Doi: 10.17721/2413-7154/2015.73.65-75.
16. Melnychuk A. Directions and peculiarities of territorial functional changes in a medium size Ukrainian town in the post-soviet period of development (case of Berdychiv) [Text] / A. Melnychuk, O. Khmelnytskyi // Економічна та соціальна географія. – 2015. – Вип. 71. – С. 68-74. Doi: 10.17721/2413-7154/2015.71.68-74.
17. Nae M. City profile: The new Bucharest: Two decades of restructuring [Text] / M. Nae, D. Turnock // Cities. – 2011. – Vol. 28. – Issue 2. – P. 206-219.
18. Scott J. W. Urban change and urban development strategies in Central East Europe: A selective assessment of events since 1989 [Text] / J. W. Scott, M. Kuhn // European Planning Studies. – 2012. – Vol. 20. – Issue 7. – P. 1093-1109.
19. Sýkora L. Multiple Transformations: Conceptualising the Post-communist Urban Transition [Text] / L. Sýkora L., S. Bouzarovski // Urban Studies. – 2012. – Vol. 49. – No.1. – P. 43-60.

REFERENCES

1. Bulina, N. S. (2003), Osobennosti transformatsii gorodskogo prostranstva Nizhnego Novgoroda [Features of transformation of urban space of Nizhny Novgorod], *Sovremennye problemy nauki i obrazovaniya*, vol. 6, pp. 2-8.
2. Denysenko, O. O. (2012), *Protsey metropolizatsiyi: svitohospodars'kyi aspekt [The process of metropolization: world economic aspect]*, Kyiv: Institute of Geography of the National Academy of Science of Ukraine, 193 p.
3. Druzhinin, A. G. (2008), *Prostranstvennoe razvitie goroda-millionera: tendentsii postsovetskogo perioda [Spatial development of the million-plus city: trends in the post-Soviet period]*, Rostov-on-Don, 192 c.
4. Mezentsev, K. V., Mezentseva, N. I., Bura, T. L. (2011), Transformatsiya publichnykh prostoriv u velykykh mistakh Ukrainy na prykladi torhovel'no-rozvezhal'nykh tsentriv [Transformation of public space in major Ukrainian cities on the example of shopping malls], *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*, vol. 63, pp. 172-184.
5. Mezentsev, K. V., Mezentseva, N. I. (2011), Publichni prostory Kyieva: zabezpechenist' naselennya ta suchasna transformatsiya [Kyiv's public spaces: availability for population and modern transformation], *Human Geography Journal*, vol. 11 (2), pp. 39-47.
6. Mel'nyk, L., Oreshchenko, A., Batychenko, S. (2016), Transformatsiyi mis'koho prostoru na prykladi testovoyi dilyanky v misti Luts'k [The urban space transformation of Lutsk as an example], *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Geography*, Vol. 1(64), pp. 53-57.
7. Mel'nychuk, A., Kauk, Yu., Pal'chuk, M. (2012), Tendentsiyi transformatsiyi perevazhayuchykh mis'kykh funktsiy v mezhakh Pechers'koho rayonu mista Kyieva pochatku XXI st. [Transformations trends of the main city's functions in Pechersk raion of Kyiv at the beginning of XXI century], *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*, vol. 65, pp. 173-183.
8. Sheptukhina, L. I., Yevseev, O. S. (2014), Covremennye tendentsii transformatsii gorodskogo prostranstva [Modern trends of urban space transformation], *Regionalnoe razvitie*, vol. 3,4, pp. 125-129.
9. Bernt, M., Gentile, M., Marcińczak, S. (2015): Gentrification in post-communist countries: an introduction, *Geografie*, vol. 120, No. 2, pp. 104-112.
10. Brade, I., Axenov, K., Bondarchuk, E. (2006), *The Transformation of Urban Space in Post-Soviet Russia*, New York: Routledge, 196 p.
11. Gentile, M. (2004), Divided post-soviet small cities& Residential segregation and urban form in Leninogorsk and Zyrjanovsk, Kazakhstan, *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, vol. 86, No. 2., pp. 117-136.
12. Gentile, M., Salukvadze, J., Gogishvili, D. (2015), Newbuild Gentrification, Tele-urbanization and Urban Grows: Placing the Cities of the post-Communist South in the Gentrification Debate, *Geografie*, vol. 2, pp. 134-163.
13. Kovacs, Z., Wiessner, R., Zischner, R. (2012), Urban renewal in the inner city of Budapest: Gentrification from a post-socialist perspective, *Urban Studies*, vol. 50, No. 1, pp. 22-38, Doi: 10.1177/0042098012453856
14. Marcińczak, S., Sagan, I. (2011), The socio-spatial restructuring of Łódź, Poland, *Urban Studies*, vol. 48, No. 9, pp. 1789-1809.
15. Melnychuk, A., Kovalchuk, S. (2015), Modern spatial transformation in Holosiivskyi district of Kyiv, *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*, vol. 73, pp. 65-75, Doi: 10.17721/2413-7154/2015.73.65-75.
16. Melnychuk, A., Khmelnytskyi, O. (2015), Directions and peculiarities of territorial functional changes in a medium size Ukrainian town in the post-soviet period of development (case of Berdychiv), *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*, vol. 71. pp. 68-74, Doi: 10.17721/2413-7154/2015.71.68-74.
17. Nae, M., Turnock, D. (2011), City profile: The new Bucharest: Two decades of restructuring, *Cities*, vol. 28, No. 2, pp. 206-219.
18. Scott, J. W., Kuhn, M. (2012), Urban change and urban development strategies in Central East Europe: A selective assessment of events since 1989, *European Planning Studies*, vol. 20. – No.7, pp. 1093-1109.
19. Sýkora, L., Bouzarovski, S. (2012), Multiple Transformations: Conceptualising the Post-communist Urban Transition, *Urban Studies*, vol. 49, No. 1, pp. 43-60.

Надійшла 20.01.2017

А. М. Гнатюк, канд. геогр. наук, мл. научный сотрудник
А. В. Орещенко, канд. геогр. наук, научный сотрудник
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
НИС «Региональных проблем экономики и политики»,
просп. Академика Глушкова, 2а, Киев, МСП-680, Украина
alexgnat22@ukr.net

ПРОСТРАНСТВЕННЫЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ТЕРРИТОРИИ ЖИЛОГО МИКРОРАЙОНА ПОСТСОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО ГОРОДА (НА ПРИМЕРЕ ВИННИЦЫ)

Резюме

Проанализированы пространственные трансформации жилого микрорайона Вишенка в городе Виннице. Определены основные направления функциональных преобразований, имеющих место на территории микрорайона, ключевые агенты, которые инициируют изменения прилегающего городского пространства, и общественно-пространственные процессы, которые меняют культурный ландшафт жилого микрорайона в постсоциалистическом городе.

Ключевые слова: пространственные трансформации, постсоциалистический город, жилой микрорайон, общественно-пространственные процессы, Винница.

O. M. Gnatiuk

A. V. Oreshchenko

Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Scientific Research Laboratory “Regional Problems of Economics and Politics”,
Akademika Hlushkova Av. 2a, Kyiv, MSP-680, Ukraine
alexgnat22@ukr.net

SPATIAL TRANSFORMATION OF RESIDENTIAL DISTRICT IN POST-SOCIALIST CITY (CASE OF VINNYTSIA)

Abstract

Problem Statement and Purpose. The question of post-socialist city transformation takes a prominent place in modern scientific discourse. In Ukraine, functional transformations of urban areas were investigated mainly in the inner parts of cities. Therefore, the aim of this paper was to determine key trends and peculiarities of the spatial transformations within the residential district of Ukrainian post-socialist city.

Data & Methods. As a test area site for the research was chosen Vyshenka, the largest residential area of the Vinnytsia. All objects, located within the test area, were evaluated during the field trip in terms of their functional profile and condition (level of renewal or modernization). Obtained data were analyzed using spatial interpolation and overlay operations.

Results. Analysis of the data revealed that the functional profile of the test area and condition of the objects located within have undergone substantial changes during the analyzed period. Three types of spatial transformations were identified:

renewal, modernization, and functional change. The primary agents of spatial transformations include public transport, large-scale trade facilities, sacral places, dormitories, periphery of industrial areas, areas of new housing construction, higher and professional educational institutions. The secondary agents include secondary educational institutions, open spaces, and industrial areas. We identified integrated socio-spatial processes such as polarization, commercialization, de-industrialization, revitalization, as well as some manifestations of segregation and gentrification. The results indicate similarity to the trends taking place in other post-socialist Ukrainian cities; specificity of the case is caused by peculiarities of the interaction between the key transformation actors, namely citizens, local government, and business.

Keywords: spatial transformations, post-socialist city, residential district, socio-spatial process, Vinnytsia.